

in de Italiaanse transportsector veilig te stellen, hebben het tij niet doen keren. De agressieve penetratiepolitiek vanaf 1899 van de Belgische suikerindustrie op de Italiaanse markt is één van de weinige uitzonderingen op de algemene regel: het ontbreken van het nodige adaptatievermogen in de Belgische zakenwereld om zich in de zich moderniserende Italiaanse economie te handhaven.

Deze vaststelling opent meteen perspectieven voor vergelijkend onderzoek. De Belgische industrie heeft tijdens de negentiende eeuw inderdaad vele buitenlandse markten geopend, maar hoevele ervan heeft ze kunnen behouden? Met andere woorden, Dumoulin heeft de mechanismen van een industriële strategie (of gebrek aan strategie) blootgelegd, die mogelijk ook bij investeringen in andere landen heeft gegolden.

L. van Molle

L. Dorsman, *G. W. Kernkamp. Historicus en democraat, 1864-1943* (Dissertatie Utrecht 1990; Historische studies uitgegeven vanwege de vakgroep voor geschiedenis der Rijksuniversiteit Utrecht XLIX; Groningen: Wolters-Noordhoff/Egbert Forsten, 1990, 309 blz., f60,-, ISBN 90 6243 116 X).

Er verschijnen de laatste jaren veel studies over de geschiedenis van de Nederlandse geschiedschrijving. Men hoeft slechts het werk van Blaas, Tollebeek en Krul te noemen om zich te realiseren dat het genre bloeit. Het belang hiervan is tenminste tweeledig. Het gaat natuurlijk om de geschiedenis van het vak en daarmee om bezinning op de grondslagen ervan. Daarnaast is historiografie een bijdrage aan de cultuurgeschiedenis. Historici en hun werk hadden vaak grote invloed in cultuur en samenleving.

Met zijn Utrechtse dissertatie over de Utrechtse hoogleraar G. W. Kernkamp heeft Leen Dorsman op beide terreinen een bijdrage geleverd. Zonder de beschikking te hebben over veel archiefmateriaal beschrijft hij beknopt, helder en zonder vertoon van geleerdheid leven en werk van de man die Blaas in een eerder verschenen studie karakteriseerde als 'historicus tussen wetenschap en journalistiek'. Kernkamp werkte in een periode waarin de positie van de geschiedwetenschap ingrijpend veranderde. Robert Fruin en zijn medestanders hadden een wetenschappelijke methode ontwikkeld. Zij waren ervan overtuigd dat op basis van deze methode onbevooroordeelde geschiedschrijving over het grote nationale verleden mogelijk was die bovendien in de maatschappij een belangrijke verzoenende werking zou hebben. Deze combinatie van uitgangspunten hing samen met een voorkeur voor voorzichtige, oudliberale politiek. Omstreeks 1900 was de oudliberale invloed in politiek en cultuur afgenomen. Een linkse liberaal of 'radicaal' als Kernkamp nam wel Fruins methode over maar had als democraat en progressief een andere opvatting over de maatschappelijke taak van de geschiedwetenschap. Hij en andere historici van zijn generatie realiseerden zich dat een wetenschappelijke methode geschiedschrijving niet ontsloeg van de noodzaak keuzes te maken; het belang van het perspectief van de historicus drong zich op. Kernkamp zocht nieuwe wegen. Als agnostisch rationalist met afkeer van dweperig orangisme had hij veel overeenkomsten met de optimistische liberalen van het derde kwart van de negentiende eeuw; met zijn aandacht voor journalistiek en voor sociaal-economische en contemporaine geschiedenis was hij een twintigste-eeuwer. Een historicus die zich mengde in het wetenschappelijk en maatschappelijk debat van zijn tijd, een geschiedwetenschap in ontwikkeling, een heldere, accurate en beknopte biografie: waarom is deze nuttige biografie dan toch soms ietwat vlak? Of laat ik preciseren: waarom maakt ze op mij een enigszins vlakke indruk? Want het zou onverstandig zijn te suggereren dat het hier gaat om meer dan een subjectief oordeel.

Ligt het aan het onderwerp? Dorsman stelt enkele malen de vraag of het werk van Kernkamp misschien een *torso* gebleven is. Dat hij bij de vraag stilstaat duidt er al op dat niet in alle opzichten uit Kernkamps handen is gekomen wat menigeen had gehoopt. Terecht merkt de biograaf echter op dat Kernkamp juist als maatschappelijk betrokken en kritisch generalist de aandacht verdient (terwijl hij ook als specialist baanbrekend werk verrichtte, bijvoorbeeld met zijn werk over de Sonttollen).

Ligt het dan aan Dorsmans benadering? Is er misschien een schaduwzijde aan de overzichtelijkheid die zijn boek kenmerkt? Het boek is in drie delen verdeeld, respectievelijk een overzicht van Kernkamps leven, een overzicht van diens geschiedwetenschappelijk werk en een overzicht van zijn activiteit in politiek en journalistiek. Ieder deel bevat enkele hoofdstukken en ieder hoofdstuk een reeks paragrafen van een of twee pagina's lengte. Wellicht is een op zichzelf logische indeling te streng doorgevoerd. Dit op zichzelf ondergeschikte punt is verbonden met een belangrijker kwestie. De scheiding van geschiedwetenschap en journalistiek die Dorsman aanbrengt is nuttig voor de ordening van het materiaal, maar voor Kernkamp lagen beide activiteiten in eikaars verlengde — zoals de biograaf in de conclusie zelf aangeeft. In het boek blijven de delen enigszins los naast elkaar staan; het is jammer dat de spanning tussen historicus en journalist niet uitdrukkelijker tot inzet van het boek is gemaakt. Lag hier tenslotte niet het centrale probleem voor Kernkamp? In de burgerlijk-liberale negentiende eeuw had de oudliberaal Fruin zich kunnen beperken tot hoofdzakelijk staatkundige geschiedenis en tot het uitdragen van zijn opinies door nu en dan een hoofdartikel in de *NRC*. In de democratische massasamenleving waarop de linkse liberaal Kernkamp zich richtte was dit niet langer voldoende. De maatschappelijke relevantie van het vak zocht hij nu in nieuwe benaderingen — meer aandacht voor sociaal-economische kwesties—en meer aandacht voor eigentijdse ontwikkelingen. Zijn journalistiek werk sloot hierbij aan. De spanning tussen wetenschappelijk werk en behoefte aan politiek engagement was sterker dan bij Fruins generatie voor wie een nauwgezette methode en nauwgezet archiefonderzoek de beste bijdragen van de historicus aan de maatschappij waren geweest.

Als Dorsman in de inleiding meer expliciete vragen had gesteld en zich vervolgens minder had gebonden aan een rigide indeling naar genre, had het boek wellicht gewonnen aan spanning. Maar misschien was dit dan ten koste gegaan van de overzichtelijkheid die een belangrijke kwaliteit van het boek is of van de toegankelijkheid ervan. In die zin is het inderdaad een kwestie van smaak. Laat ik dan ook snel van de zaak afstappen en nog een enkel krabbeltje in de kantlijn maken. Tegenwoordig fluistert het computerduiveltje ons in dat wij ongestraft tot op het laatste moment teksten kunnen wijzigen. Wellicht is dit de reden dat de titel van hoofdstuk vier niet correspondeert met de betreffende zinsnede in de inhoudsopgave; een ouderwetse typefout (van de uitgever) zal er echter wel de oorzaak van zijn dat Kernkamp op de copyright-pagina niet democraat maar diplomaat wordt genoemd. En tenslotte moet men op pagina 100 achttiende eeuw lezen waar negentiende eeuw staat.

H. te Velde

P. Post, *Japanse bedrijvigheid in Indonesië, 1868-1942. Structurele elementen van Japans vooroorlogse economische expansie in Zuidoost-Azië* (Dissertatie VU 1991; Amsterdam: Centrale huisdrukkerij VU (verkrijgbaar via de auteur, 2e Boomdwarsstraat 9d, 1015 LJ Amsterdam), xv + 374 blz., f30,-).

De Japanse 'kolonie' in het voormalige Nederlands-Indië werd al sinds het begin van deze eeuw verdacht van spionage voor het Japanse vaderland. Peter Post heeft echter niet deze aan paranoia